

tepav

türkiye ekonomi politikaları araştırma vakfı

AB VE TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ AÇISINDAN 2010 YILININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Nilgün Arısan Eralp
AB Enstitüsü Direktörü

TEPAV Değerlendirme Notu
Ocak 2011

2010 yılı Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri açısından olumlu geçecek bir yıla benziyordu. 2009 yılının son ayında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşmasının (AB)'nin bir süredir içinden geçmekte olduğu, bazılarının "meşruiyet" krizi, bazılarının ise "varoluş krizi" diye nitelendirdiği zorlu süreci sona erdireceği düşünülmekteydi. 2010 yılının ilk altı ayı için AB dönem başkanlığını üstlenen İspanya ise Türkiye'nin AB katılım sürecini destekleyen üye devletlerden biri olarak Türkiye'nin katılım müzakereleri sürecinde açabileceği dört faslı da (*kamu alımları, rekabet, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı ve sosyal politika ve istihdam*) açmayı hedefleyerek durağan müzakere sürecine az da olsa bir canlılık getirme müjdesi vermişti. Ayrıca Türkiye'nin AB katılım müzakerelerinin önündeki en önemli engel olan Kıbrıs sorununun müzakereleri engellemesi konusunda "düğümü çözecek" bir adım atılmış, Avrupa Komisyonu 2010 yılı başlarında Kuzey Kıbrıs'la doğrudan ticarete ilişkin yeni bir tüzük taslağını Avrupa Parlamentosuna, Ulusal Parlamentolara ve Bakanlar Konseyine eşanlı olarak sunmuştu¹.

Oysa 2010 yılı içinde maalesef bu olumlu gelişmeler devam etmedi ve yılın AB ve Türkiye-AB ilişkileri açısından olumlu geçeceği tahminleri boş çıktı. AB içinde başta Yunanistan ve İrlanda olmak üzere Avro sistemi içinde olan bazı AB üye devletlerinin yüksek kamu borçları bütün sistemin geleceğini tehlikeye sokan bir durum arz etmeye başladı. Her ne kadar AB ve IMF'nin ortak müdahalesiyle önce Yunanistan ve daha sonra İrlanda "kurtarıldı" ve bu tür destekler için ortak bir fon kurulduysa da sisteme olan güven ciddi biçimde zedelendi. Bu kriz sadece Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliğinin değil AB'ye olan güveni de iyice sarıstı ve sona erdiği düşünülen "varoluş" veya "kimlik" krizinin yeniden canlanmasına neden oldu. Bu süreçte özellikle Yunanistan'a kaynak aktarımında hayli isteksiz davranan Almanya AB'de dayanışma ilkesinin sarsıldığı yönünde bir izlenim oluşturdu ve "birlik ilkesi farklılıkların üstesinden gelebilecek mi?" (*will unity prevail over diversity*) tartışmalarına yol açtı. Almanya'nın, AB'nin kuruluşunda ve AB bütünleşme sürecinde - özellikle AB politikalarının finansmanı açısından - oynadığı öncü rolden artık vazgeçmekte olduğu, artık diğer bazı üye ülkeler gibi ulusal çıkarlarına ağırlık verecek kadar "rüşünü ispatladığı" kanısı yaygınlaştı.

Bu arada mali krizin ciddi siyasi sonuçları da oldu. Krizin maliyetinin işsizliği de artırarak ağırlaşması AB'deki iltica ve bir miktar da İslam karşıtlığını körükleyerek, Hollanda ve İsveç gibi ülkelerde bile iltica karşıtı aşırı sağ partilerin ve ayrımcılığın güçlenmesine neden oldu. Öyle ki Almanya Başbakanı Angela Merkel ülkesinin çok kültürlü bir toplum yaratma çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığını itiraf etmek zorunda kaldı. Bu gelişmeler AB'de "genişleme karşıtı" bir eğilimi de iyice güçlendirdi.

Türkiye-AB ilişkilerinde de beklenen olumlu gelişmeler kaydedilemedi. Katılım müzakereleri süreci Avrupa Parlamentosu Yeşiller grubunun önde gelen simalarından olan Daniel Cohn-Bendit'in dediği gibi "sürrealist bir durum" arz etmeye başladı. 2010 yılı içinde ancak 1 fasıl (Gıda güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı), İspanya'nın AB dönem başkanlığının son günü olan 30 Haziran 2010 tarihinde müzakerelere açılabilir. Yılın ikinci yarısında AB başkanlığını üstlenen Belçika döneminde ise hiç bir fasıl açılmadı. Böylece Finlandiya dönem başkanlığından bu yana (2006 yılı ikinci yarısı) ilk defa bir dönem başkanlığında hiç bir fasıl açılmamış oldu. Bu şekilde AB'nin, artık

-
- Nilgün Arisan Eralp, TEPAV AB Enstitüsü Direktörü,
<http://www.tepav.org.tr/tr/ekibimiz/s/1155/Nilgun+Arisan+Eralp>

¹ 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşmasının, Avrupa Parlamentosu ile Bakanlar Konseyinin ortak karar aldığı konuların ve Bakanlar Konseyinde nitelikli çoğunlukla alınabilecek kararların kapsamını genişleten hükümlerinden faydalanarak

dönem başkanlıklarında açılacak sadece 1 fasıl var diye, o fasılın açılış kriterlerinin önemli bir bölümünün karşılanmasını kabul etmediği ve bütün açılış kriterlerinin tam olarak yerine getirilmesini istediği de ortaya çıkmış oldu.

Avrupa Komisyonunun başlattığı bir iyi niyet girişimi olan “Doğrudan Ticaret Tüzüğü”nün onaylanması süreci ise maalesef Güney Kıbrıs’ın baskıları neticesinde Avrupa Parlamentosu’nda askıya alındı. Zaten Tüzük taslağı Avrupa Parlamentosu’nda görüşülmeye başlandığında Kıbrıs Dışişleri Bakanı Markos Kyprianu tüzüğün kabul edilmesini engellemek için ellerindeki tüm kurumsal ve siyasi prosedürlerden faydalanacaklarını açıklamıştı.

Bu gelişmeler sonucunda Türkiye’nin AB’ye katılımını destekleyen dört AB üye devletinin dışişleri bakanları (Finlandiya Dışişleri Bakanı Alexander Stubb, İsveç Dışişleri Bakanı Carl Bildt, İngiltere Dışişleri Bakanı William Hague ve İtalyan Dışişleri Bakanı Franco Frattini) olası olumsuz gelişmelerden endişelenmiş olmalı ki 10 Aralık 2010 tarihinde New York Times ve International Herald Tribune’da yayımlanan yazılarında Türkiye’ye destek vererek, AB’nin tekrar “dışa açık” vizyona sahip olması gerektiğini belirttiler ve Türkiye’yi dışlayarak, Avrupa’nın son 50 yıllık bütünleşme sürecini şekillendiren ilke ve değerlere ters düşüp düşmediğini sorguladılar.

AB’nin bu koşullar altında gerçekleşen 2010 yılı sonu Zirve Toplantısı da beklendiği gibi Türkiye-AB ilişkilerinin mevcut durumuna hiç bir değişiklik getiremedi. Zirve sonucunda müzakerelere Kıbrıs sorunu nedeniyle yeni bir yaptırımın getirilmemiş olması da kimse için bir sürpriz olmadı.

Bütün bu gelişmeler sonucunda 2011 yılı için iyimser olmak zor olsa da gene de umudu yitirmemek gerekiyor. Herşeyden önce Bulgaristan’ın ve Avrupa’nın en önde gelen düşünürlerinden İvan Krastev’in dediği gibi "AB sihrini kaybetseyse bile önemini yitirmedi" ². Mali krizin tüm olumsuz etkilerine rağmen AB krizi aşmak ve bir daha bu tür bir krizle karşılaşmamak için mevcut kurumsal mekanizmalarını zorladığı gibi yapısal değişikliklere gitme yönünde de çaba gösteriyor.

Türkiye-AB ilişkileri açısından baktığımızda da Türkiye’nin hala en büyük ticaret ortağı ve yatırımların kaynağı olan AB ile sürdürülen “katılım süreci”nin Türkiye’de yarattığı ekonomik ve toplumsal dönüşümü unutmamak ve demokratikleşme sürecinin konsolidasyonu için bu sürecin canlandırılması gerektiğini de gözden kaçırmamak lazım.

Her ne kadar Belçika dönem başkanlığının Kıbrıs sorununun müzakereleri olumsuz etkisini azaltmak için başlattığı girişimden (*Belçika Dışişleri Bakanlığı, Avrupa Komisyonu ile yürüttüğü gizli görüşmeler aracılığıyla Türkiye’yi bazı limanları ve havaalanlarını Güney Kıbrıs’a açmaya ikna ederek, Kuzey Kıbrıs’ın izolasyonuna ve katılım müzakerelerinde 8 fasılın askıya alınmasına son vermek istemişti*) bir sonuç çıkmayacağı anlaşılmış olsa da AB’nin 2011 yılı içinde benzer girişimleri sürdüreceği anlaşılıyor. Ayrıca Güney Kıbrıs’ın Türkiye’nin katılım müzakereleri sürecindeki uzlaşmaz tutumunun da bazı güçlü AB üye devletlerini sabırlarının sınırlarına getirdiği de çeşitli AB çevreleri tarafından dile getiriliyor.

Dolayısıyla AB ve Türkiye’de vizyona ve siyasi cesarete sahip olan, Kıbrıs’ta kalıcı ve kapsamlı bir çözüm ve Türkiye’nin müzakere sürecinin adil koşullarda devamını isteyen

² Soli Özel, “Kutup Yıldızı AB”, Habertürk 15 Aralık 2010

kesimlerin yaratıcı ve yapıcı işbirliği ile daha olumlu geçecek bir 2011 bekleyebiliriz.